

*Волошин О. Г., старший викладач
кафедри криміналістичних експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ*

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ НАРКОМАНАМИ

Сьогодні наркотики проникли в наше життя повсюдно: немає середовища, місць, де б їх не було. Наркоман тепер ні в кого не викликає асоціації з людиною-покидьком, яка пробує встромити у синю руку шприц. Сьогодні це зразковий учень, науковець чи бізнесмен, працівник престижної фірми. Змінюється і ставлення суспільства до цього явища. Старше покоління вважає наркоманію хворобою, яка зачіпає «другорядних» людей у суспільстві. Проте молодь трактує наркотики як протиотруту на всі проблеми, як чудовий засіб, що мобілізує до витонченої чи фізичної праці, а також досконалий додаток на вечірці. Спричинює до експерименту різне: з цікавості, мода – підтримати колег у пошуках панацеї від власних проблем – чи забава. Чисельність залежних від наркотиків лавиною зростає, а вік вживаючих наркотики постійно знижується. «Ніколи ще не було такого повального зловживання наркотиками в низці районів світу серед осіб 11-30 років, як в наш час», – говорить Джордж Бердвуд, лікар, журналіст, почесний голова Лондонського відділення асоціації з попередження наркоманії.

Найбільш кількісно ураженими наркоманією регіонами України є: Дніпропетровська, Донецька, Одеська, Луганська, та місто Київ – 30.000 тис. осіб. Характерно, що на зазначені регіони припадає більше половини підоблікових осіб цієї категорії.

За соціальним станом серед наркоманів переважають безробітні – 74,2 %. Особливе занепокоєння викликає збільшення кількості наркоспоживачів з числа сільських жителів. Якщо минулого року їх частка від загальної кількості наркоспоживачів складає на сьогодні – 22,9 %, із загальної кількості осіб, які перебувають на обліку, 5,2 тис. – це неповнолітні, 29,1 тис. – жінки.

Наркоманія породжує не тільки злочини, пов'язані з її існуванням (виготовлення, зберігання, збут, розкрадання наркотичних речовин), але й умови для вчинення інших злочинів (вбивств, крадіжок, розбійних нападів тощо).

Об'єктами слідчого огляду по даній категорії справ можуть бути:

- приміщення, де зберігають та виготовляють наркотичні засоби і психотропні речовини (аптеки, аптечні склади тощо);
- ділянка, на якій ростуть коноплі, мак;
- різного роду пристосування для приймання, зберігання та виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин;
- власне зазначені засоби та речовини, а також прекурсори.

Важливе місце в процесі розслідування злочинів даної категорії відводиться спеціалісту. Маючи певні знання, він здатен виявляти об'єкти, які не завжди може помітити слідчий, забезпечити оперативне виявлення слідів злочину. Дослідження свідчать, що участь спеціаліста в розслідуванні злочинів, вчинених наркоманамі, має процесуальну (у слідчих (розшукових) діях та при проведенні експертиз) і не процесуальну (консультації, надання довідкових даних, свідчень та ін.) форми.

Спираючись на консультацію спеціаліста, слідчий може більш точно визначити належність матеріальних слідів до події злочину, побудувати припущення про його механізм та дії злочинців. Рекомендації можуть стосуватись природи походження слідів, їх відповідності знайденим слідам зламу на перешкодах, придатності виявлених слідів рук для ідентифікації, перевірки по дактилоскопічних обліках тощо.

У відповідності до зазначеної проблеми в ході огляду місця події спеціаліст звертає велику увагу на пошук так званих субстратних слідів-мікрооб'єктів, в яких після ретельного дослідження можна виявити сліди наркотичних та психотропних речовин (кров, слина та ін.), а також предметів запахоносіїв. Вчасне виявлення таких об'єктів дає можливість оперативно розслідувати злочин.

Важливе значення має огляд місця затримання, який дозволяє виявити сліди взуття, розсипаний наркотик, залишки його упаковки (паперу, поліетилену, целофану), мішки, сумки, інші предмети, тайники (у приміщеннях, підворіттях). Потрібно перевіряти показання на місці події.

Важливе місце належить огляду одягу підозрюваного, оскільки найчастіше у складках кишень відшукують частки наркотичних та психотропних речовин, придатних для дослідження. З цією ж метою можна вилучити вміст з-під нігтів підозрюваного. При крадіжках наркотичних засобів із аптек, складів, лікувальних установ важливо ретельно провести огляд місця події та визначити, як і за допомогою чого злочинець забрався в приміщення, що вкрадено. Потрібно зважати

на те, що наркомани крадуть в першу чергу наркотики, тому сліди злочинця потрібно шукати там, де останні зберігались, на предметах, яких він міг торкатись.

Для участі в огляді слід запрошувати спеціаліста, який може надати допомогу у визначенні виду наркотичного засобу. Це може бути співробітник експертної служби, фармацевт, нарколог. У ході огляду він повинен описати стан, запах, колір, специфічні морфологічні ознаки виявленого об'єкта, орієнтовно визначити його вид, оскільки остаточні висновки можуть бути зроблені тільки після проведення відповідної експертизи. Вилучені наркотичні засоби та їх предмети-носії повинні бути детально описані, упаковані та опечатані.

Розглянемо роль спеціаліста в проведенні такої слідчої (розшукової) дії, як обшук, її специфіку при розслідуванні злочинів, вчинених наркоманами. Метою обшуку у зазначених випадках буде не тільки пошук викрадених цінностей, але і виявлення:

- наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів;
- предметів, призначених для введення наркотичних (психотропних) речовин в організм людини (шприци, трубки тощо);
- предметів, які можуть свідчити про використання наркотичних препаратів (упаковки від ліків, які містять наркотичні речовини), а також їх зберігання, перевезення та виготовлення (м'ясорубки, кофемолки, хімічний та побутовий посуд тощо);
- медичних рецептів, інструкцій та переліків лікарських препаратів невідомого походження.

Пізнання спеціаліста дозволяють виявити схованки, в яких злочинці зберігають вкрадені коштовності, знаряддя вчинення злочину, печатки, штампи та медичні рецепти. По виявлених при обшуку медичних рецептах спеціаліст за дорученням слідчого відбирає зразки почерку, необхідні для проведення почеркознавчої експертизи.

Документи, виявлені під час обшуку, дозволяють виявити замасковані зв'язки злочинців. До таких документів можна віднести: листи, квитанції камер зберігання, проїзні квитки. Крім того, злочинці використовують при листуванні своєрідний жаргон, зрозумілий спеціалісту.

Участь спеціаліста, застосування відповідних технічних засобів (пошукових приладів, фото- та відеоапаратури), спеціально натренованих на пошук наркотиків службових собак – гарантія ефективного обшуку. Корисною є участь спеціаліста і в освідуванні злочинців-наркоманів. Для виявлення слідів ін'єкцій застосовують методику фотозйомки з розділенням кольорів. Факт застосування

підозрюваним наркотичних або психотропних речовин може бути встановлений також за результатами виконання змивів (з рук, навколо носа та рота), відбору слини, крові.

В той же час участь спеціаліста в проведенні слідчого експерименту, перевірки та уточненні свідчень на місці події, допиті, очній ставці недоцільна.

Очевидно, що використання допомоги спеціаліста у розслідуванні злочинів, вчинених наркоманами, буде сприяти підвищенню ефективності слідчої діяльності та встановленню об'єктивної істини по справі.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу: Закон України із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 03.04.2003 № 662-IV і 09.09.2004 № 1992- IV // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28 – Ст. 232; 2003. – № 27. – Ст. 209; 2005. – № 1. – Ст. 14.
2. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2002.
3. Методичний посібник для працівників органів досудового слідства з питань призначення проведення судової експертизи / За заг. ред. П. В. Коляди. – К.: УВПД ГШ ММВС України, 2008. – 278 с.
4. Пошук, виявлення, фіксація та вилучення об'єктів у кримінальних провадженнях щодо наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів: мет. рек. / [О. М. Стрільців, В. В. Арешонков, В. В. Юсупов та ін.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 76 с.